

встановлення законності й порядку в суспільстві, наявність ефективного і передбачуваного правосуддя.

Література

1. Скакун О. Ф. Верховенство права і правова держава: співвідношення понять / О. Ф. Скакун // Вісник Харківського національного університету імені Н. В. Каразіна. – 2008. – № 841. – С. 10-14.

2. Окрема думка судді Конституційного Суду України Кампа В. М. стосовно Рішення Конституційного Суду України від 28 квітня 2010 р. № 12-рп/2010 (справа про забезпечення апеляційного оскарження ухвал суду).

3. Козюбра М. І. Принципи верховенства права і правової держави: єдність основних вимог / М. І. Козюбра // Наукові записки. Національний університет «Києво-Могилянська академія». – 2007. – Том 64. Юридичні науки. – С. 3-9.

4. Resolution 1594 (2007) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe “The principle of the rule of law” adopted by the Standing Committee, acting on behalf of the Assembly, on 23 November 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta07/ERES 1594.htm>

5. Шаповал В. Верховенство права: міфи і реалії пострадянського праворозуміння / В. Шаповал // Українське право. – 2006. – № 1. – С. 30-32.

6. Верховенство права (доповідь, схвалена Венеційською комісією на 86-му пленарному засіданні 25–26 березня 2011 року) // Право України. – 2011. – С. 168-184.

УДК 342.92

Шалота К. В., аспірант,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ПРАВО НА ВІЛЬНІ ВИБОРИ ЗА ЄВРОПЕЙСЬКОЮ КОНВЕНЦІЄЮ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ

Конституція України в статтях 69-70 проголосила принцип народовладдя і встановила природне право кожного громадянина України на управління державою, визнаючи вибори найважливішим інститутом демократії, основною формою безпосереднього волевиявлення народу і здійснення ним влади [1].

Через механізм виборів народ України реалізує своє конституційне право щодо здійснення державної влади. Вибори є основним інструментом контролю народу України за діяльністю політичних та громадських інституцій, обраних громадян щодо реалізації запропонованих ними програм в органах державної влади та органах місцевого самоврядування.

Водночас фундаментальне конституційне право на вільні вибори гарантоване громадянам України, окрім національного законодавства, ще й рядом міжнародно-правових документів.

Відповідно до статті 25 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19 жовтня 1973 р. № 2148-VIII) кожний громадянин без будь-якої дискримінації та без необґрунтованих обмежень повинен мати право й можливість брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і через посередництво вільно обраних представників, а також голосувати та бути обраним на справжніх періодичних виборах, які проводяться на основі загального та рівного виборчого права при таємному голосуванні і забезпечують свободу волевиявлення виборців.

Важливим кроком в утвердженні України як правової держави стало прийняття Верховною Радою України відповідного Закону від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» (далі – Конвенція), яка з урахуванням положення статті 9 Конституції України набула статусу частини національного законодавства.

За результатом ратифікації Конвенції Україна повністю визнала на своїй території обов'язковою і без укладення спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції (ст. 46 Конвенції).

За статтею 3 Першого протоколу до Конвенції («право на вільні вибори»), закріплюється зобов'язання держав проводити вільні вибори з розумною періодичністю шляхом таємного голосування в умовах, які забезпечують вільне вираження думки народу у виборі законодавчого органу [2].

Європейський суд з прав людини сформулював цілий ряд правових положень по застосуванню цієї норми, відзначивши, що проведення виборів з розумною періодичністю є істотним для справді демократичного суспільства, адже збереження основних прав і свобод людини засновано, по суті, на демократичному режимі. Ці умови, на думку Суду, включають крім свободи вираження поглядів, захищених ст. 10 Конвенції, принцип рівності в поводженні зі всіма громадянами при здійсненні ними права голосу (*активного виборчого права*) і права висувати себе на виборах (*пасивного виборчого права*).

У цій сфері на перший погляд, зазначає Європейський Суд, виходить не обов'язок утримуватися або не втручатися, як відносно більшості

громадянських і політичних прав, а обов'язок держави вживати позитивних заходів, щоб провести демократичні вибори.

Більшість науковців висловлюють думку, що стаття 3 Першого протоколу відрізняється від інших статей Конвенції та протоколів до неї, оскільки її сформульовано у вигляді зобов'язання держави проводити вибори, які забезпечуватимуть вільне волевиявлення народу, а не у вигляді окремого права або свободи [3].

Права, які впливають зі змісту статті 3 Першого протоколу до Конвенції не є абсолютними, і держави мають достатньо широкі межі розсуду щодо встановлення для них обмежень. Проте саме Європейський суд остаточно визначає, чи дотримала держава вимоги цієї статті, аналізуючи такі питання: чи обмежує конкретна умова право обирати або бути обраним настільки, що підриває їх суть і позбавляє їх ефективності; чи запроваджено її задля досягнення певної легітимної мети та чи були вжиті заходи пропорційними поставленій меті [4].

Водночас Європейський суд як орган, що з'ясовує і роз'яснює конвенційні норми, конкретизує їх зміст і обсяг, від справи до справи виробляє і формулює правові позиції (положення) щодо інтерпретації конвенційних норм.

У цілому з 1959 року Європейський суд розглянув питання дотримання статті 3 Першого протоколу до Конвенції у понад 80 справах, з яких у 51 справах встановлено порушення цієї статті (у період з 1959 року до 2011 року) [5].

На наш погляд, найважливішим забезпеченням реалізації природного права громадян на будь-яких виборах є судовий захист цього права, з огляду на що особливої актуальності набуває практика Європейського суду щодо тлумачення й застосування статті 3 Першого протоколу до Конвенції.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Протокол Перший до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод // Офіційний вісник України. – 2006. – № 32. – Ст. 453.
3. Бортновська З. Право на вільні вибори в практиці Європейського суду з прав людини / З. Бортновська // Вісник Державної судової адміністрації України. – 2012. – № 3 (24). – С. 82.
4. Грасхоф К. Право на вільні вибори / Додатковий протокол до Європейської конвенції про захист прав людини, стаття 3 // Вісник Конституційного Суду України. – 2001. – № 2. – С. 60.
5. Європейський суд з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/2b783bff-39c9-455c-b7c7-f821056bf32ab/0/tableau_violations_en_2011.pdf.